

VẬN DỤNG QUAN ĐIỂM CỦA HỒ CHÍ MINH VỀ DỰA VÀO NHÂN DÂN TRONG CÔNG TÁC KIỂM TRA, GIÁM SÁT VÀ KỶ LUẬT CỦA ĐẢNG: KẾT QUẢ VÀ KINH NGHIỆM

LÊ VĂN CƯỜNG*

Ngày nhận bài: 07/02/2025 Ngày thẩm định: 14/02/2025 Ngày duyệt đăng: 20/02/2025

Tóm tắt: Trải qua hơn 95 năm lãnh đạo cách mạng Việt Nam với những thắng lợi vẻ vang in đậm trong lịch sử dân tộc, Đảng Cộng sản Việt Nam đã khẳng định rõ vai trò lãnh đạo, đưa dân tộc Việt Nam từ một dân tộc nô lệ, bị mất tên trên bản đồ thế giới thành một nước độc lập, sánh vai cùng các cường quốc năm châu. Có được kết quả này là do Đảng đã vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh về dựa vào nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng. Bài viết khái quát một số kết quả vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh về dựa vào nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát và kỷ luật của Đảng, đồng thời nêu một số kinh nghiệm trong việc vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh về dựa vào nhân dân để tăng cường công tác, giám sát và kỷ luật của Đảng.

Từ khóa: dựa vào nhân dân, Hồ Chí Minh; kiểm tra, giám sát

1. Đặt vấn đề
Tư tưởng Hồ Chí Minh là một bộ phận cấu thành nền tảng tư tưởng của Đảng Cộng sản Việt Nam, soi rọi cho hoạt động của Đảng trên nhiều lĩnh vực, trong đó có tư tưởng “trọng dân”, dựa vào dân. Đây là một trong những truyền thống tốt đẹp của dân tộc Việt Nam, được Hồ Chí Minh kế thừa và phát huy, là tiền đề để Đảng Cộng sản Việt Nam tiếp tục khẳng định vai trò, vị trí của nhân dân trong sự nghiệp giải phóng dân tộc và xây dựng đất nước. Chủ tịch Hồ Chí Minh khẳng định:

“Trong bầu trời không gì quý bằng nhân dân. Trong thế giới không gì mạnh bằng lực lượng đoàn kết của nhân dân”⁽¹⁾; “Trong xã hội không có gì tốt đẹp, vẻ vang bằng phục vụ cho lợi ích của Nhân dân”⁽²⁾; “Gốc có vững cây mới bền/ Xây lâu thắng lợi trên nền Nhân dân”⁽³⁾. Chủ tịch Hồ Chí Minh luôn nhấn mạnh đến vai trò, sức mạnh của nhân dân: “Đối với dân, ta đừng có làm gì trái ý dân. Dân muốn gì, ta phải làm nấy”⁽⁴⁾, bởi “Ý dân là ý trời. Làm đúng ý nguyện của dân thì ắt thành. Làm trái ý nguyện của dân thì ắt bại. Đó là lời nói chí lý của thánh hiền đời xưa”⁽⁵⁾. Những quan điểm của Hồ Chí Minh về dựa vào nhân dân nói chung, trong công tác kiểm tra, giám sát và kỷ luật của Đảng nói riêng định hướng về nhận thức và tổ chức thực hiện

* PGS, TS, Học viện chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

công tác kiểm tra, giám sát và kỷ luật của Đảng. Nhờ đó công tác kiểm tra, giám sát và kỷ luật của Đảng đạt được nhiều kết quả nổi bật. Để công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng được thực hiện hiệu quả, cần thấm nhuần sâu sắc tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng, chỉnh đốn Đảng nói chung và những quan điểm về dựa vào nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng nói riêng.

2. Kết quả vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh về dựa vào nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng

Qua gần 40 năm đổi mới, thấm nhuần quan điểm Hồ Chí Minh về dựa vào nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát và kỷ luật của Đảng, Đảng đã nhận thức đầy đủ hơn về vai trò của nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát và kỷ luật của Đảng. Tại Đại hội lần thứ VI, Đảng đã thẳng thắn đánh giá: “trong xã hội ta đang có những hiện tượng không bình thường: sự thiếu gắn bó chặt chẽ giữa Đảng, Nhà nước và nhân dân, tình trạng quan liêu trong các cơ quan lãnh đạo, quản lý và các tổ chức chuyên trách về công tác quần chúng. Nguyên nhân chủ yếu là cơ chế kết hợp hoạt động giữa Đảng, nhân dân và Nhà nước chưa được cụ thể hóa thành thể chế... Có những cấp ủy đảng coi nhẹ công tác quần chúng, không dựa vào nhân dân để chỉ đạo và kiểm tra các tổ chức cơ sở đảng”⁽⁶⁾. Từ đó đến nay, Đảng đã ban hành nhiều văn bản hướng đến việc đổi mới và tăng cường phát huy dân chủ, đề cao kỷ luật, kỷ cương, củng cố mối quan hệ mật thiết giữa Đảng, Nhà nước với nhân dân, ngăn ngừa, khắc phục bệnh quan liêu, góp phần làm trong sạch, nâng cao sức chiến đấu của tổ chức đảng, hiệu lực quản lý của bộ máy nhà nước, lành mạnh hóa các quan hệ xã hội. Quá trình vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh về dựa vào nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát và kỷ luật của Đảng qua gần 40 năm đổi mới thể hiện ở các kết quả sau:

Một là, Đảng đã khẳng định vai trò của các lực lượng trong hệ thống chính trị và nhân dân đối với công tác xây dựng Đảng, nhất là vai

trò của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các đoàn thể chính trị - xã hội và các tầng lớp nhân dân nhằm nâng cao chất lượng, hiệu quả công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng.

Hai là, Đảng đã phát huy vai trò của nhân dân tham gia vào công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng. Tại Hội nghị lần thứ hai Ban Chấp hành Trung ương Đảng (khóa VII) ngày 29/11/1991, trong bài nói “Cải cách một bước bộ máy nhà nước và đổi mới sự lãnh đạo của Đảng đối với Nhà nước”, đồng chí Tổng Bí thư Đỗ Mười đã chỉ rõ: “Công tác kiểm tra của Đảng được tiến hành chủ yếu thông qua các đảng viên, các tổ chức đảng, đồng thời tổ chức vận động quần chúng giám sát, kiểm tra”⁽⁷⁾. Hoạt động kiểm tra của tổ chức đảng, đảng viên và nhân dân giúp kịp thời phát hiện những vấn đề mới, kinh nghiệm hay để bổ sung, điều chỉnh và phát triển đường lối, chủ trương của Đảng; đồng thời, chỉ ra những sai lầm, khuyết điểm để sửa chữa, uốn nắn, phòng ngừa những tình huống có thể xảy ra... Để thực hiện tốt nhiệm vụ kiểm tra, giám sát, đổi mới, chỉnh đốn Đảng, nâng cao năng lực cầm quyền, sức chiến đấu của Đảng, việc xây dựng quy chế giám sát và phản biện xã hội của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam và các tổ chức chính trị - xã hội, nhân dân đối với việc hoạch định đường lối, chủ trương, chính sách, quyết sách lớn của Đảng và việc tổ chức thực hiện được Đại hội lần thứ XI của Đảng bổ sung vào Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội: “Đảng tôn trọng tính tự chủ, ủng hộ mọi hoạt động tự nguyện, tích cực, sáng tạo và chân thành lắng nghe ý kiến đóng góp của Mặt trận và các đoàn thể. Đảng, Nhà nước có cơ chế, chính sách, tạo điều kiện để Mặt trận và các đoàn thể nhân dân hoạt động có hiệu quả, thực hiện vai trò giám sát và phản biện xã hội”⁽⁸⁾.

Vai trò của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các tổ chức chính trị - xã hội và nhân dân được cụ thể hóa trong Quyết định số 217-QĐ/TW ngày 12/12/2013 của Bộ Chính trị “ban hành Quy chế giám sát và phản biện xã hội của Mặt trận

Tổ quốc Việt Nam và các đoàn thể chính trị - xã hội” và Quyết định số 218-QĐ/TW ngày 12/12/2013 của Bộ Chính trị “ban hành Quy định về việc Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các đoàn thể chính trị - xã hội và nhân dân tham gia góp ý xây dựng Đảng, xây dựng chính quyền”. Đây là cơ sở để các lực lượng trong hệ thống chính trị và xã hội tham gia đổi mới phương thức lãnh đạo của Đảng nhằm xây dựng Đảng trong sạch, vững mạnh.

Ba là, Đảng xác định ngày càng rõ hơn, cụ thể hơn phạm vi, chủ thể, đối tượng, nội dung, phương pháp, cách thức nhân dân tham gia góp ý xây dựng Đảng nói chung, công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng nói riêng. Về phạm vi, nhân dân tham gia góp ý từ Trung ương đến cơ sở, Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các đoàn thể chính trị - xã hội và nhân dân góp ý với cấp ủy, tổ chức đảng, chính quyền và cán bộ, đảng viên công tác ở các cơ quan, đơn vị cùng cấp. Chủ thể góp ý là Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, các đoàn thể chính trị - xã hội các cấp và cá nhân. Đối tượng để góp ý là Ban Chấp hành Trung ương Đảng, Bộ Chính trị, Ban Bí thư, các cấp ủy, tổ chức đảng trực thuộc Trung ương; ban chấp hành, ban thường vụ, thường trực cấp ủy các cấp; đảng đoàn, ban cán sự đảng, đảng ủy trực thuộc tỉnh ủy, thành ủy; các cơ quan tham mưu, giúp việc của cấp ủy các cấp; chi ủy, chi bộ; cán bộ, đảng viên. Nội dung góp ý đối với các tổ chức đảng là dự thảo nghị quyết, chỉ thị, quyết định, quy chế, quy định, kết luận,... các văn bản liên quan trực tiếp đến quyền và lợi ích hợp pháp, chính đáng của nhân dân; đối với đảng viên là những vấn đề liên quan đến việc thực hiện quy định của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước; phẩm chất chính trị, đạo đức, lối sống, vai trò tiên phong, gương mẫu của cán bộ, đảng viên. Việc góp ý được thực hiện bằng văn bản theo định kỳ, thường xuyên hoặc đột xuất.

Thành tựu gần 40 năm đổi mới là kết quả của việc phát huy vai trò, sức mạnh, sự đoàn kết của nhân dân theo tư tưởng Hồ Chí Minh để phát triển đất nước nói chung và kiểm tra,

giám sát việc thực hiện đường lối, chủ trương của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước nói riêng, đồng thời, khẳng định sự tham gia của nhân dân đối với công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng ngày càng rõ nét hơn.

3. Kinh nghiệm vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh về dựa vào nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng

Với quan điểm sức mạnh của Đảng và sự nghiệp cách mạng là ở nơi dân, do nhân dân đoàn kết mà thành, Đảng Cộng sản Việt Nam đánh giá cao vai trò của nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát của Đảng. Để Đảng ngày càng vững mạnh, tiếp tục lãnh đạo sự nghiệp cách mạng, cần dựa vào nhân dân để thực hiện tốt công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng. Quá trình vận dụng quan điểm của Hồ Chí Minh về dựa vào nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát và kỷ luật của Đảng *được khái quát một số kinh nghiệm* sau:

Một là, thường xuyên nghiên cứu, quán triệt sâu sắc các quy định của Đảng, pháp luật của Nhà nước về phát huy vai trò của nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng

Quán triệt quan điểm chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, Đảng khẳng định: kiểm tra, giám sát là những chức năng lãnh đạo của Đảng. Công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng không phải là hoạt động riêng của ủy ban kiểm tra và cán bộ kiểm tra, mà là nhiệm vụ của các cấp ủy, tổ chức đảng và đảng viên. Nhận thức đúng điều này, các cấp ủy, tổ chức đảng và đội ngũ cán bộ làm công tác kiểm tra thường xuyên nghiên cứu, quán triệt sâu sắc Cương lĩnh chính trị, Điều lệ Đảng, nghị quyết, chỉ thị của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước. Từ đó, nắm vững chức năng, nhiệm vụ kiểm tra, giám sát, kỷ luật đảng của cấp ủy, tổ chức đảng để phát huy vai trò nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng.

Công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng không có mục tiêu nào khác là bảo đảm thực hiện nhiệm vụ chính trị và nâng cao năng

lực lãnh đạo, sức chiến đấu của các tổ chức đảng và chất lượng đội ngũ đảng viên. Vì vậy, công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng phải lấy việc phục vụ nhiệm vụ chính trị và xây dựng Đảng làm mục tiêu, phương hướng hoạt động và phát huy vai trò của nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng nhằm bảo đảm đạt kết quả và không mắc những sai lầm, khuyết điểm.

Hai là, các tổ chức đảng (nhất là cấp ủy, ban thường vụ cấp ủy) và từng đảng viên nhận thức đầy đủ về phát huy vai trò của nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng

Công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng là nhiệm vụ của toàn Đảng và các tổ chức đảng, trước hết là của cấp ủy, ban thường vụ cấp ủy, các bí thư, phó bí thư cấp ủy, ủy ban kiểm tra các cấp. Do đó, các tổ chức đảng, cấp ủy và đảng viên cần nhận thức sâu sắc, đầy đủ vai trò và tầm quan trọng của công tác kiểm tra, giám sát và kỷ luật của Đảng, thường xuyên coi trọng và chủ động tiến hành công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng theo đúng chức năng, nhiệm vụ và xác định rõ phạm vi trách nhiệm của tổ chức đảng đối với công tác kiểm tra, giám sát, phân biệt rõ nhiệm vụ kiểm tra, giám sát của cấp ủy và ủy ban kiểm tra, từ đó lãnh đạo và tổ chức thực hiện công tác kiểm tra, giám sát, góp phần làm cho đường lối, chỉ thị, nghị quyết của các cấp ủy được xác định đúng đắn, thực hiện nghiêm và có hiệu quả trong thực tiễn.

Thực tế cho thấy, ở đảng bộ nào tập thể cấp ủy, người đứng đầu cấp ủy nhận thức đầy đủ và đúng đắn việc phát huy vai trò của nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng và tăng cường sự lãnh đạo, chỉ đạo thực hiện thì nơi đó vai trò của nhân dân được quan tâm và đều đạt kết quả, có tác dụng thiết thực vào việc thực hiện nhiệm vụ chính trị và công tác xây dựng Đảng. Ngược lại, ở những nơi cấp ủy nhận thức chưa đầy đủ và đúng đắn về phát huy vai trò của nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng thì công tác này bị buông lỏng, cán bộ, đảng viên

và các tổ chức đảng trực thuộc mắc sai lầm, khuyết điểm làm cho nhân dân giảm sút niềm tin vào sự lãnh đạo của Đảng.

Ba là, không ngừng củng cố, tăng cường mối quan hệ gắn bó mật thiết giữa Đảng với nhân dân, phát huy cao nhất sự tham gia, góp ý xây dựng của nhân dân

Đảng Cộng sản Việt Nam, các cấp ủy, tổ chức đảng, đảng viên không chỉ chấp hành và thực hiện Điều lệ Đảng, các nghị quyết, chỉ thị,... của Đảng, mà còn hoạt động trong khuôn khổ Hiến pháp, pháp luật. Trong một số hoạt động khác, các tổ chức đảng, đảng viên phải tuân theo pháp luật, điều lệ của các tổ chức chính trị - xã hội mà họ là thành viên. Vì vậy, để phát huy vai trò của nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng, việc phối hợp chặt chẽ với hoạt động thanh tra của Nhà nước, giám sát của các đoàn thể chính trị - xã hội và nhân dân có vai trò rất quan trọng. Cần tổng kết, hoàn thiện các quy chế phối hợp có tính định hướng, thống nhất trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Trung ương để các tổ chức đảng cấp dưới vận dụng, cụ thể hóa phù hợp với thực tiễn và chức năng, nhiệm vụ của tổ chức mình. Đặc biệt, chú trọng xây dựng, hoàn thiện cơ chế phối hợp giám sát trong Đảng với giám sát của Nhà nước, Mặt trận Tổ quốc Việt Nam và các tổ chức chính trị - xã hội và nhân dân theo hướng vừa phối hợp ngang cấp, phối hợp giữa cấp trên với cấp dưới để khắc phục tình trạng chồng chéo, trùng lặp trong việc thực hiện công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng. Đồng thời, cần phát huy sức mạnh tổng hợp của cả hệ thống chính trị và nhân dân đối với công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng.

Đảng tạo mọi điều kiện và có thiết chế để nhân dân thực hiện quyền giám sát hoạt động của Đảng, hành vi của cán bộ, đảng viên, tổ chức đảng. Thực tế cho thấy, chỉ khi Đảng thực sự coi trọng, lắng nghe ý kiến nhân dân thì khối đoàn kết thống nhất được vững mạnh, khai thác được trí tuệ của nhân dân. Những nơi hay xảy ra mâu thuẫn, mất đoàn kết chính

là những nơi quan điểm phát huy vai trò của nhân dân bị coi nhẹ. Trong công tác kiểm tra, giám sát, nhân dân chính là tai mắt của Đảng, nhờ nhân dân mà cấp ủy, ủy ban kiểm tra các cấp nắm bắt được đầy đủ thông tin về hoạt động chấp hành hoặc vi phạm kỷ luật đảng của tổ chức đảng cũng như của cán bộ, đảng viên.

Bốn là, thực hiện tốt cơ chế để nhân dân tham gia kiểm tra, giám sát hoạt động của tổ chức đảng, đảng viên

Hiện nay, cơ chế nhân dân kiểm tra, giám sát hoạt động của tổ chức đảng, đảng viên chưa được thực hiện tốt một phần là do nhận thức của cán bộ, đảng viên, tổ chức đảng chưa đầy đủ về vai trò, sức mạnh của nhân dân, tầm quan trọng của mối quan hệ mật thiết giữa Đảng với nhân dân. Đồng thời, thiếu cơ chế cụ thể mang tính pháp lý và chế định rõ ràng để nhân dân tham gia giám sát cán bộ, đảng viên, tổ chức đảng.

Trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng, phải tôn trọng tổ chức và dựa vào tổ chức đảng, phát huy tinh thần xây dựng Đảng của nhân dân, tính tự giác của tổ chức đảng và đảng viên, thể hiện rõ tinh thần trách nhiệm, trung thực, khách quan, công tâm, tôn trọng sự thật, hướng tới sự công bằng, nghiêm minh; kiên trì giáo dục thuyết phục đi đôi với thẳng thắn, kiên quyết đấu tranh.

Năm là, công khai kết quả kiểm tra, giám sát, kỷ luật đảng trên các phương tiện truyền thông đại chúng, mạng xã hội và kịp thời sơ kết, tổng kết

Đề phát huy vai trò của nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng, trước hết phải công khai cho nhân dân biết chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước và của các quy định của cơ quan, đơn vị, từ đó mới có cơ sở để giám sát.

Công tác kiểm tra, giám sát thuộc về hoạt động lãnh đạo của Đảng, do đó khi tiến hành công tác kiểm tra, giám sát phải tuân theo các nguyên tắc tổ chức, hoạt động của Đảng, tiến hành công khai, dân chủ trong các tổ chức của Đảng. Xử lý kịp thời, nghiêm minh những

tổ chức đảng, đảng viên vi phạm Cương lĩnh chính trị, Điều lệ Đảng, nghị quyết, chỉ thị, quy định của Đảng, chính sách, pháp luật của Nhà nước, những hành vi dung túng, bao che khuyết điểm, vi phạm của tổ chức đảng và đảng viên phải giải quyết sớm và công khai kết quả để tạo ra sức mạnh tổng hợp của cả hệ thống chính trị và xây dựng môi trường dân chủ ở cơ sở nhằm khuyến khích, động viên nhân dân tham gia hoạt động giám sát tổ chức đảng, đảng viên.

Ngoài ra, phát huy vai trò của nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng phải tiến hành sơ kết, tổng kết nghiêm túc, tránh hình thức, rút kinh nghiệm kịp, phát huy ưu điểm, tháo gỡ khó khăn góp phần nâng cao chất lượng hiệu quả công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng.

4. Kết luận

Quan điểm dựa vào nhân dân trong công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng là vấn đề chiến lược của cách mạng Việt Nam, được Chủ tịch Hồ Chí Minh quan tâm chỉ đạo và là kim chỉ nam cho hành động của Đảng: “Quần chúng tham gia càng đông, thành công càng đầy đủ, mau chóng”⁽⁹⁾. Do đó, chỉ có đoàn kết chặt chẽ với nhân dân, dựa vào nhân dân, được nhân dân tin yêu thì công tác kiểm tra, giám sát, kỷ luật của Đảng mới hoàn thành tốt nhiệm vụ được giao. Đây là hành động thiết thực góp phần hoàn thiện phương pháp phát huy vai trò xây dựng Đảng của nhân dân trong hoạt động kiểm tra, giám sát của Đảng □

(1), (2) và (5) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, t.10, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr.453, 453 và 69

(3) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, Sđd, t.5, tr.502

(4) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, Sđd, t.4, tr.169

(6) Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đảng toàn tập*, t.47, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 1998, tr.444

(7) Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đảng toàn tập*, Sđd, t.51, tr.475

(8) Đảng Cộng sản Việt Nam, *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2011, tr.87

(9) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, Sđd, t.7, tr.362